Horen, zien en

Wat hebben we eigenlijk precies zo plechtig beloofd toen we de eed aflegden? Wat staat er en wat wordt ermee bedoeld? Mag je inderdaad nooit iets over een patiënt vertellen? Ook niet aan collega's of familie? Lees waar je in verband met je beroepsgeheim op moet letten en wanneer je het zwijgen wél moet doorbreken.

Mathilde Bos

Zwijgplicht, het lijkt makkelijker dan het is. Verpleegkundigen op de afdeling staan dagelijks voor de keus 'mag ik dit wel of niet zeggen'. Maar ook buiten de afdeling is het lastig. Juist in het verpleegkundig beroep maak je voortdurend dingen mee die indruk op je maken, waar je over moet kunnen praten. En juist in dit beroep ben je gebonden aan deze zwijgplicht. Waarom eigenlijk?

Geheimhouding binnen de geneeskunst wordt al eeuwen heel belangrijk gevonden. Mensen moeten zich vrij en met elke hulpvraag tot een hulpverlener kunnen wenden zonder dat wie dan ook hiervan op de hoogte wordt gesteld. Zwijgplicht geldt voor verpleegkundigen net zo goed als voor artsen en andere hulpverleners die onder de wet BIG (zie kader) vallen. Bij schending van de zwijgplicht kan de hulpverlener worden vervolgd. Dit zowel op grond van strafrecht, civiel recht als van tuchtrecht (zie kader).

Juiste interpretatie

Wanneer je de belofte letterlijk neemt 'ik hou geheim wat mij is toevertrouwd', zou je eigenlijk geen informatie over patiënten met collega's kunnen uitwisselen. Toch is dat niet de juiste interpretatie van de belofte. De patiënt krijgt op een afdeling met meerdere verpleegkundigen, artsen en andere hulpverleners te maken. De hulpverleners die betrokken zijn bij de behandeling kunnen met elkaar overleggen. Dit wel met de beperking dat de informatie die – schriftelijk of mondeling – wordt uitgewisseld relevant is voor de behandeling (WGBO, zie kader). Zo hoeft de internist die op een psychiatrische afdeling wordt geconsulteerd in verband met een ontregelde diabetespatiënt niets te horen over de echtscheidingsperikelen van deze patiënt. Van de patiënte die bedrust heeft vanwege een hernia hoeft niet overgedragen te worden dat zij in het verleden een abortus heeft ondergaan, ook al heeft ze dat zelf aan jou als verpleegkundige verteld. Deze informatie is niet relevant voor de behandeling en blijft dus tussen jullie.

Als verpleegkundigen onder elkaar moet je ook op je woorden passen. Wanneer collega's niet tot het behandelend team van je patiënt behoren dan zijn het buitenstaanders zoals alle anderen en hebben ze dus geen recht op informatie.

Soms is het lastig om met vragen van familieleden om te gaan, want de familie wil graag weten hoe het gaat met hun dierbare. Wanneer de patiënt een contactpersoon op geeft, kun je veel ongemak voorkomen. Het is van belang dat de patiënt zelf deze persoon kiest en expliciet toestemming geeft om deze persoon te informeren. De patiënt bepaalt zo wie er iets te horen krijgt van de hulpverlener en wie niet. Een nauwe familieband zegt tenslotte niets over de onderlinge verhoudingen.

Wanneer mensen geheel te goeder trouw om informatie vragen, kan het vreemd en zelfs zorgwekkend voor hen zijn wanneer je de informatie niet verstrekt. Leg vooral uit dat dit te maken heeft met je beroepsgeheim en vertel hen dat ze de informatie kunnen krijgen van de patiënt of de contactpersoon.

Nooit namen noemen

Wat zijn voor een verpleegkundige nu de belangrijkste richtlijnen als het gaat om de zwijgplicht?

Buiten de afdeling:

- Noem nooit namen van patiënten.
- Noem geen kenmerken van de patiënt van waaruit diens identiteit is af te leiden bijvoorbeeld 'de bakker uit Noordeloos...'. Je hoeft de koningin niet te zijn om herkend te worden uit verhalen.

Op de afdeling:

- Geef alleen (telefonische) informatie door aan de contactpersoon.
- Verwijs bezoek naar de patiënt zelf of naar de contactpersoon. Geef eventueel informatie in het bijzijn van de patiënt wanneer deze je daarvoor toestemming geeft.
- Hang alleen een naambordje bij de deur wanneer een patiënt hiermee instemt.

Waar gaat het snel mis met de zwijgplicht?

De belofte

'Ik beloof dat ik geheim zal houden hetgeen mij in de uitoefening van het beroep van verpleegkundige als geheim is toevertrouwd wat daarbij als geheim mijner kennis is gekomen of waarvan ik het vertrouwelijk karakter moet begrijpen'.

Hoe ga je om met je beroepsgeheim?

zwijgplicht

■ In openbare ruimtes: collega's zullen vaak informatie uitwisselen. In het afdelingskantoor kan dat met naam en toenaam maar daarbuiten kan dat niet. Mensen kunnen verhalen sneller verstaan dan je denkt. De metro naar het AMC schijnt berucht te zijn in dit opzicht. Het zal niet de eerste keer zijn dat iemand een verhaal hoort uit de mond van verpleegkundigen in de bus of metro, en na verloop van tijd een familielid herkent uit het relaas. Heel gênant!

■ In contact met medepatiënten: patiënten leven vaak erg met elkaar mee en weten ook veel van elkaar. Wanneer een medepatiënt – uit pure belangstelling – vraagt wat er met haar kamergenoot aan de hand is, zal je haar moeten verwijzen naar de patiënt zelf of diens familie.

■ Op de gang of op zaal: hier wordt vaak overlegd. Je hebt er niet altijd erg in dat dit hoorbaar is voor mensen die

Wet en recht

Verpleegkundigen kunnen, evenals artsen, op grond van drie verschillende rechtsgebieden worden vervolgd wanneer zij de geheimhoudingsplicht schenden. Het betreft hier tuchtrecht, civiel recht en strafrecht. In de wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (BIG, tussen 1995-1998 gefaseerd ingevoerd) is het beroepsgeheim uitdrukkelijk opgenomen in artikel 88.
Sinds 1 december 1997, vallen verpleegkundigen ook onder het tuchtrecht. Sindsdien is het niet meer verplicht om de belofte af te leggen. Elke verpleegkundige valt onder deze wet en heeft zich dus te houden aan het beroepsgeheim. Wanneer een verpleegkundige het beroepsgeheim schendt, kan dat leiden tot een waarschuwing. De zwaarste maatregel is het schrappen van de verpleegkundige uit het register
De wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO, 1995) maakt deel uit van het Burgerlijk Wetboek. In dit wetboek is het civiel recht geregeld. De WGBO bepaalt dat aan derden geen inlichtingen of inzage in het dossier mag worden gegeven dan met toestemming van de patiënt. Onder derden wordt niet verstaan degenen die rechtstreeks bij de behandeling betrokken zijn en degene die optreedt als vervanger van de hulpverlener. Echter, deze 'medebehandelaars' kunnen slechts worden ingelicht voor zover noodzakelijk is voor hun onderdeel van de behandeling (WGBO, art.7:457; Burgerlijk Wetboek art. 6:162 e.v.). Een patiënt die gedupeerd is omdat een verpleegkundige zich niet gehouden heeft aan de geheimhoudingsplicht kan via een civielrechtelijke procedure een schadevergoeding eisen.
Bij het strafrecht is het Openbaar Ministerie de aanklager. Wanneer er sprake is van het opzettelijk schenden van het beroepsgeheim kan een patiënt aangifte doen. Dit kan leiden tot een geldboete op grond van art. 272 Wetboek van Strafrecht.

langslopen.

- In contact met bezoek: bezoekers hebben vaak behoefte aan informatie en ook aan ondersteuning. Je bent er als verpleegkundige niet alleen voor de patiënt maar ook voor diens dierbaren. Wees voorzichtig met informatie. Je kunt iemand ook ondersteunen zonder gevoelige informatie over de patiënt te verstrekken.
- In je thuissituatie: je bent misschien geneigd om alles wat je bezig houdt met je partner of huisgenoten te delen. Toch zal je je ook daar aan je beroepsgeheim moeten houden. Een voorbeeld is de doktersvrouw die uit de school klapt in haar bridgeclub. De arts is daarvoor aansprakelijk, hij had moeten zwijgen, ook naar zijn partner. Hetzelfde geldt natuurlijk voor verpleegkundigen. Natuurlijk moet je stoom kunnen afblazen, je zal alleen moeten voorkomen dat je patiënt herkend kan worden.
- Een rondslingerend werkbriefje: veel verpleegkundigen maken aantekeningen tijdens hun werk. Daarop staan de namen van patiënten. Dat briefje hoort niet in de prullenbak van de garderobe en ook niet bij het oud papier maar in de bak voor de papierversnipperaar.
- Bij het gebruik van een tolk: wanneer je een familielid van een anderstalige patiënt vraagt om te vertalen dan kan je je patiënt en dit familielid in een ongemakkelijke situatie brengen. Een tolk van het tolkencentrum heeft, net als de verpleegkundige, zwijgplicht. Bij gesprekken over ziekte en gezondheid verdient deze tolk de voorkeur.
- Bij bekenden als patiënt: het is altijd lastig wanneer er iemand opgeno-

Beroepsgeheim en strafbare feiten

Ivo Sindram

In het voorgaande artikel beschrijft Mathilde Bos de rol van het beroepsgeheim / de zwijgplicht bij de bescherming van de privacy van de patiënt. Met die functie van het beroepsgeheim heeft men in het algemeen geen (morele) problemen. Anders ligt dat met betrekking tot de andere belangrijke functie van het beroepsgeheim. Die komt in het geding als je als verpleegkundige erachter komt dat je patiënt een zeer ernstig strafbaar feit heeft gepleegd, bijvoorbeeld iemand heeft verkracht of vermoord. In zo'n situatie kan je beroepsgeheim leiden tot gewetensconflicten. Immers, het recht dient zijn loop te hebben en de verleiding is groot de patiënt bij de politie aan te geven. Dat is echter een ongeoorloofde schending van het beroepsgeheim! Het belang van de hulpverlening is namelijk van hogere orde dan het belang van het oplossen van strafbare feiten, hoe ernstig van aard die feiten dan ook mogen zijn. Anders gesteld: ook iemand die een strafbaar feit heeft gepleegd, moet de zorg kunnen krijgen die hij nodig heeft. Om die zorg te kunnen krijgen moet hij er dan natuurlijk op kunnen vertrouwen dat de hulpverleners hem niet aangeven bij de politie, anders zou hij uit angst voor de politie niet naar de arts of het ziekenhuis toe kunnen gaan. Het is dát aspect dat het beroepsgeheim in de zorg bijzonder maakt. Het beschermt de voor een goede zorg noodzakelijke vertrouwensrelatie tussen hulpverlener en patiënt. Om die relatie mogelijk te maken of niet te beschadigen, mag u de patiënt niet aangeven bij de politie, hoe

men is die je kent. Je mag thuis nu eenmaal niet vertellen dat je buurman opgenomen is, ook niet als deze daar zelf geen probleem mee zegt te hebben. Het is belangrijk om de patiënt uit te leggen dat je je moet houden aan je zwijgplicht want het voelt tegennatuurlijk om de rollen van verpleegkundige en buurvrouw zo te scheiden. Het is het meest werkbaar wanneer je de situatie voorkomt en geen bekenden verpleegt noch hun dossier leest. Je collega's hebben ook niets te maken met wat jij over je buurman weet noch overigens met wat hij over jou weet.

In je team bespreken

Zwijgplicht is iets dat onlosmakelijk met het verpleegkundig beroep samenhangt. In verschillende wetten is deze zwijgplicht vastgelegd. De praktijk is niet altijd eenvoudig. Dit onder meer omdat het niet altijd even duidelijk is wat je wel en niet mag vertellen aan collega's en buitenstaanders. Daarbij zijn er veel 'risicovolle' situaties waarin informatie al snel bij mensen terechtkomt die er geen recht op hebben. Het is van belang om jezelf hierop te blijven corrigeren. Binnen een team ben je

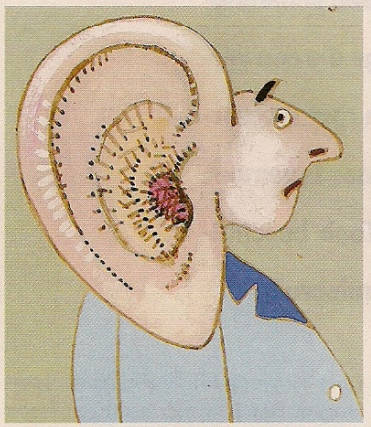

met elkaar verantwoordelijk hiervoor. Spreek elkaar erop aan wanneer de ander zich in jouw ogen niet aan de zwijgplicht houdt. Misschien ging het ongemerkt of misschien denken jullie verschillend over de toepassing van de belofte. Dat kan een goede aanleiding zijn om het onderwerp te bespreken. Vpn

Mathilde Bos werkt als verpleegkundige in de psychiatrie en is docent verpleegkunde aan de Hogeschool Utrecht. Zij schreef dit artikel met medewerking van mr. J. Van Ulden-Tjerkstra van de Hogeschool Utrecht en met G. Piek, psycholoog.

Literatuur:

- Beumer F.J.A. en den Hartog -van Ter Tholen R.M., Recht voor verpleegkundigen Kluwer- Deventer, 1996
- Sindram mr. I.P.C. BIG inzichtelijk. De wet op de beroepen in de individule gezondheidszorg. Nieuwe Unie '91, 1997. Van Grinsven drukkers, Venlo.
- Lomwel van A.B. mr. en Veen van E.B. mr. De WGBO, De betekenis voorhulpverleners in de gezondheidszorg. Koninklijke Vermande b.v,Lelystad, 1996.

schokkend zijn daden ook mogen zijn en hoe graag u hem ook zou willen laten boeten voor zijn daden.
Het voorgaande betreft het geval waarin het misdrijf al is gepleegd. De situatie kan anders zijn als je erachter komt dat de patiënt nog meer in petto heeft en er dus concreet gevaar dreigt voor een derde, of als er sprake is van een misdrijf dat bij herhaling wordt gepleegd, zoals kindermishandeling.

Beroepsgeheim schenden

De Hoge Raad heeft bepaald dat in zéér uitzonderlijke gevallen waarin de veiligheid van personen gevaar loopt, het doorbreken van de geheimhoudingsplicht wél gerechtvaardigd kan zijn. Slechts in die gevallen kan het beroepsgeheim worden geschonden, waarbij dan ook nog geldt dat de melding qua zwaarte in verhouding moet staan tot het geconstateerde feit – dus geen politie als het Bureau Vertrouwensartsen ook mogelijk is – en dat er geen andere minder ingrijpende mogelijkheden waren om het probleem op te lossen.
Het beroepsgeheim is een hard en belangrijk recht van de patiënt waarop slechts in zéér uitzonderlijke gevallen een inbreuk mag worden gemaakt. Strikte naleving van de zwijgplicht is in het belang van de patiënt, de gezondheidszorg in het algemeen en ook van jezelf. Ga je er lichtvaardig mee om dan kan het zich tegen je richten, zo heeft ook de therapeute moeten ervaren die meende te moeten melden dat haar cliënt met een balpen en een kruisboog zijn moeder had vermoord. Het kwam haar te staan op een veroordeling door de rechter. Vpn

mr I.P.C. Sindram is advocaat bij De Mul | Zegger advocaten en notarissen te Nijmegen, ☎ 024 - 322 53 70, E-mail: sindram@dmz.nl